

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Кафедра журналістики

Основи масової комунікації

навчально-методичний посібник для студентів
спеціальності 061 «Журналістика»

Ужгород – 2024

УДК 007(076)
ББК Ч60я7
Б 26

Основи масової комунікації: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 061 «Журналістика» / Уклад. Барчан О.В., Толочко Н.В. Ужгород, 2024. 34 с.

Рецензенти:

Шаповалова Г.В., кандидат філологічних наук, доцент
Шебештян Я. М., кандидат філологічних наук, доцент

Відповідальний за випуск:

Соломін Є.О., завідувач кафедри журналістики, доцент

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету УжНУ, протокол № 11 від 28 червня 2024 р.; науково-методичною комісією філологічного факультету, протокол № 9 від 28 червня 2024 року.

© Барчан Олеся
© Толочко Наталія

Вступ

Курс «Основи масової комунікації» формує в студентів ОП «Журналістика», ОП «Реклама та зв'язки з громадськістю», ОП «Міжнародна журналістика» знання про найважливіші категорії і поняття теорії комунікації. Протягом семестру розглядаються теми, пов'язані з основними етапами розвитку комунікації, специфікою її різновидів. З'ясовуються основні складові та особливості процесу передачі повідомлення в процесі комунікації. Студенти вивчають сутність комунікативної теорії та її зв'язок з іншими науками, моделі комунікації. Окремо розглядається зв'язок семіотики з комунікологією, зокрема її сутність, структура й основні поняття. Особливу увагу приділено типології засобів масової комунікації у зв'язку з їх комунікативними функціями та комунікативним технологіям. Розглядаються процеси групової, організаційної та масової комунікації. До основних тем курсу включено також знання з основ міжнародної комунікації та специфіки кризових комунікацій в суспільстві.

Навчально-методичний посібник включає теми та плани проведення лабораторних занять, конкретні лабораторні завдання, питання для самоконтролю та літературу до кожної теми, що дозволяють студентові легше зорієнтуватися у поставлених теоретичних задачах, провести власні дослідження та наукові експерименти, а також більш детально підготуватися до тестового контролю. Програма курсу складена на основі досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців в галузі теорії масової комунікації та згідно з вимогами до журналістських дисциплін, запроваджених на спеціальності 061 «Журналістика» ДВНЗ «УжНУ».

По завершенні дисципліни студенти повинні навчитися вільно оперувати термінологією теорії комунікації, розрізняти засоби масової комунікації, комунікативні технології, вміти побудувати стратегію успішної комунікації в будь-якій сфері суспільства, самостійно інтерпретувати, якісно аналізувати комунікативні явища і процеси сучасного світу.

ТЕМИ І ПЛАНИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1.

Комунікація в сучасному інформаційному просторі: суть та структура комунікативного потоку

План

1. Поняття про комунікацію в сучасному світі.
2. Основні різновиди комунікації.
3. Комунікативний потік та його складові.
4. Загальні функції комунікації.
5. Підсумки.

Лабораторні завдання:

1) Підготувати та представити проект на тему «Що таке комунікація?» з використанням набутих на лекційному занятті знань про різноманітні підходи науковців до трактування поняття «комунікація», із застосуванням усіх можливих способів та засобів для передачі цієї інформації до теми (усних повідомлень, друкованих, аудіо- та відеоінформації, невербальних тощо).

2) За допомогою поданої на лекційному занятті схеми комунікативного потоку, продемонструвати можливу передачу повідомлення до аудиторії. При цьому студенти заздалегідь готують 2-3 актуальні новини міжнародного та регіонального характеру та репрезентують хід комунікативного повідомлення з урахуванням усіх складових схеми.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке комунікація?
2. Хто першим ввів в ужиток поняття «комунікація»?
3. Які різновиди комунікації ви знаєте?
4. На яку кількісну аудиторію розрахована публічна, організаційна та масова комунікація?
5. Які дві форми комунікації визначив англійський науковець Джон Фіске?

6. Які 4 основні складові комунікативного потоку ви знаєте?
7. Які фільтри комунікації ви знаєте?
8. Що таке «код» в процесі комунікації?
9. Що означають «паралінгвістичний» та «екстралінгвістичний» параметри в процесі передачі повідомлення?
10. Які функції комунікації ви знаєте?

Література

1. Абрамович С., Чикарькова М. Мовленнєва комунікація: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. С. 8-40 .
2. Квіт С. Масові комунікації. Підручник. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 9-19.
3. Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communication.pdf
4. Різун В. Загальна характеристика масово інформаційної діяльності (лекція перша). К.: КНУ ім Т.Г. Шевченка, 2000. 25 с.
5. Різун В. Природа й структура комунікативного процесу (лекція друга). К.: КНУ ім Т.Г. Шевченка, 2000. 28 с.

Тема 2.

Сучасні теорії походження комунікації та розвиток теорії комунікації

План

1. Головні історичні етапи розвитку комунікації.
2. Сучасні теорії походження мовленнєвої комунікації.
3. Первісні джерела колективної комунікації у тваринному світі.
4. Підсумки.

Лабораторні завдання:

1) Підготувати та представити проект «Головні історичні етапи розвитку комунікації» з використанням знань з лекційного матеріалу. Використати в процесі демонстрації історичних фактів, ілюстративного матеріалу та головних тез до даного питання з праці М. Маклюєна «Галактика Гутенберга».

2) Розкласти в хронологічному порядку запропоновані викладачем та студентами підбірку ілюстрацій із зображенням різних засобів комунікації, історичних подій, постатей, пов'язаних із еволюцією комунікації.

3) Провести спостереження за комунікацією тварин та комах поза межами аудиторії. Підготувати та оприлюднити звіт про такий тип комунікації. Обговорити зафіксовані спостереження.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте доіндустріальний етап розвитку комунікації.
2. Дайте характеристику друкованому етапу розвитку комунікації людства.
3. Назвіть основні ознаки телевізійно-мультимедійного етапу розвитку комунікації.
4. Опишіть суть «звуконаслідувальної» теорії походження мовленнєвої комунікації.
5. Охарактеризуйте «вигукову» теорію походження мовленнєвої комунікації.
6. Дайте означення теорії інстинктивних трудових вигуків, «соціальної» теорії походження мови.
7. Які аспекти причин походження мови включає в себе теорія соціального договору?
8. Які етапи розвитку мовленнєвої комунікації окремої особистості ви знаєте?
9. Назвіть основні типи знакових комунікативних систем, відображені в живій та неживій природі?
10. Які ознаки колективної комунікації відображені у тваринному світі?

Література

1. Абрамович С., Чікарькова М. Мовленнєва комунікація: Підручник . К.: Центр навчальної літератури, 2004. С. 53-57.
2. Квіт С. Масові комунікації. Підручник. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 34-71.
3. Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL:

https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communicati on.pdf

4. Почепцов Г. Медіа: теорія масових комунікацій: Навч. посіб. для студентів і аспірантів. К.: Альтерпрес, 2008. С. 36-52, 362-402.

5. Різун В. Природа й структура комунікативного процесу (лекція друга). К.: КНУ ім Т.Г. Шевченка, 2000. 28 с.

Тема 3.

Масова комунікація як наука та суміжні науки

План

1. Масова комунікація як наука. Предмет та об'єкт теорії масової комунікації.
2. Етапи розвитку науки про масову комунікацію.
3. Особливості взаємодії теорії комунікації з іншими науками. Традиційний та загальнотеоретичний підхід до вивчення комунікації.
4. Комунікація в системі прикладних та філологічних наук.
5. Зв'язок теорії комунікації з психологією та соціологією.
6. Підсумки

Лабораторні завдання:

1) Підготувати та представити проект про один із етапів розвитку науки про масову комунікацію, використавши при цьому ілюстративні джерела з історії різних періодів та відомості про результати досліджень різних вчених різних епох.

2) Самостійно розробити та репрезентувати графічну модель зв'язку теорії комунікації з іншими науками.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення теорії масової комунікації.
2. Охарактеризуйте чотири основні етапи розвитку науки про масову комунікацію (періодизацію, основні напрямки вивчення, наукові розробки у зв'язку з міжнародними історичними комунікаційними процесами).

3. Назвіть відомі вам наукові школи та охарактеризуйте вчення, що мали вплив на розвиток теорії комунікації.
4. Які етапи розвитку комунікативної теорії виокремив український вчений Г. Почепцов?
5. Які традиційні науки найтісніше пов'язані з теорією комунікації? Яким чином?
6. Які філологічні науки пов'язані з теорією комунікації?
7. Які прикладні науки співвідносяться з комунікологією?
8. Особливості співвідношення теорії масової комунікації й соціології.
9. З'ясуйте специфіку зв'язку комунікативістики з психологією.
10. Яку роль відіграв у розвитку науки про комунікацію відомий канадський вчений М. Маклюєн?

Література

1. Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communication.pdf
2. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2011. С. 43-45.
3. Маклюєн М. Галактика Гутенберга: Сотворение человека печатной культуры. К.: Ника-Центр, 2004. 432с.
4. Почепцов Г. Теорія комунікації. К.: Вид. центр «Київський університет»-1999. С. 22-41.
5. Почепцов Г. Медіа: теорія масових комунікацій: Навч. посіб. для студентів і аспірантів. К.: Альтерпрес, 2008. С. 36-52, 362-402.

Тема 4.

Моделі комунікації та їх значення в теорії комунікації

План

1. Семіотичні моделі комунікації Р. Якобсона, Ю. Лотмана та У. Еко: суть, структура, особливості.
2. Прикладні моделі комунікації К. Шеннона, Н. Вівера, Т. Ньюкомба тощо та їх специфіка.
3. Соціологічні та психологічні моделі комунікації.

4. Підсумки.

Лабораторні завдання:

1) На основі одного з популярних художніх творів чи кінофільмів зобразити семіотичні, прикладні, соціологічні та психологічні моделі комунікації, продемонструвавши тим самим специфіку інформаційного обміну за допомогою літературних творів чи кінематографа.

2) Представити також зображені у вибраних творах комунікативні зв'язки між героями на основі схеми комунікативного потоку (з теми 1).

Питання для самоконтролю:

1. Які основні складові моделі комунікації Р. Якобсона? Зобразіть цю модель.
2. В чому суть емотивної та конативної функції комунікації у зв'язку з моделлю комунікативного процесу Р. Якобсона?
3. В чому суть фатичної та металінгвістичної функції комунікації у зв'язку з моделлю комунікативного процесу Р. Якобсона?
4. В чому суть поетичної та референтної функції комунікації у зв'язку з моделлю комунікативного процесу Р. Якобсона?
5. Поясніть модель комунікації Ю. Лоттмана.
6. Зобразіть та визначте специфіку моделі комунікації У. Еко.
7. Яку особливість процесу комунікації визначав у своїй математичній моделі К. Шеннон? Назвіть три рівні комунікації за К. Шенноном.
8. Поясніть кібернетичну модель комунікації Н. Вівера.
9. Поясніть соціально-психологічну модель комунікації Т. Ньюкомба.
10. В чому суть соціологічних та психологічних моделей комунікації: «двоступеневої моделі», «спіралі мовчання», «дифузної теорії», «моделі вахтера»?

Література

1. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2011. С. 51-53.
2. Різун В. В. Теорія масової комунікації: підруч.. К.: Видавничий центр «Просвіта», 2008. С. 16-101.
3. Квіт С. Масові комунікації. Підручник. К.: Вид. «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 34-71.

4. Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communication.pdf
5. Почепцов Г. Медіа: теорія масових комунікацій: Навч. посіб. для студентів і аспірантів. К.: Альтерпрес, 2008. С.52-100.

Тема 5.

Семіотика як складова масової комунікації. Теорія знаків.

1. Поняття про семіотику та її роль у масовій комунікації.
2. Типи знаків за класифікацією Ч. Пірса.
3. Теорія знака Ф. де Соссюра. Означуване й означник.
4. Підсумки.

Лабораторні завдання:

- 1) Підготувати та презентувати проект на тему «Семіотика як наука», представивши в графічно-ілюстративній формі три розділи семіотики (синтактика, семантика, прагматика) та напрями семіотичних досліджень (біосеміотика, етносеміотика, лінгвосеміотика, абстрактна семіотика).
- 2) Підготувати заздалегідь чи зобразити власноруч не менше 20 знаків різного типу. Класифікувати їх, згідно з класифікацією Ч. Пірса, за матеріальною природою та іншими класифікаціями.
- 3) На основі переглянутих 2-3-ох рекламних телевізійних роликів, визначити максимальну кількість відтворених знаків для передачі інформації аудиторії.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення науці семіотиці. Кого вважають основоположниками цієї науки і чому?
2. Які розділи семіотики ви знаєте і що вони вивчають?
3. Які напрями семіотичних досліджень ви знаєте і що вони вивчають?
4. Що таке «знак» в теорії комунікації? Як його класифікують?
5. Поясніть суть іконічних знаків. Назвіть приклади.
6. Поясніть суть індексальних знаків. Назвіть приклади.
7. Поясніть суть знаків-символів. Назвіть приклади.

8. Що таке «означуване» та «означник (означаюче)» в структурі знаку згідно з теорією Ф. де Соссюра?
9. Що означають явища сигніфікації, синхронії та діахронії в теорії знаків?
10. Які основні функції знаків ви знаєте?

Література

1. Павлюк Л. Знак, символ, міф у масовій комунікації. Львів: ПАІС, 2006. С. 3-56.
2. Павлюк Л. Риторика, ідеологія, псуазивна комунікація. Львів: ПАІС, 2007. С. 141-158.
3. Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communication.pdf
4. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2011. С. 234-259.

Тема 6

Семіотика як складова масової комунікації. Символи та міфи.

1. Символ як одиниця комунікації: логіко-психологічні, мовні та соціальні аспекти.
2. Механізми формування та види символів.
3. Поняття про міф у масовій комунікації. Антиміф. Контрміф.
4. Підсумки

Лабораторні завдання:

- 1) Підготувати проект на тему «Символи в сучасній масовій комунікації», продемонструвавши при цьому не менш як 30 символів різного типу: політичної, споживчої, професійної та культурної символіки. За допомогою підготовленого ілюстративного матеріалу, пояснити явище символічного інтеракціонізму.
- 2) На основі переглянутих 2-3 рекламних телевізійних роликів, визначити та пояснити основні механізми формування символів: принципи аналогії та асоціації.

3) Взяти участь у змаганні між двома групами студентів, мета якого виявити знання про максимальну кількість міфів про сучасний світ (природу, географію, історію, літературу тощо).

Питання для самоконтролю:

1. Поясніть значення терміну «символ» в теорії комунікації.
2. Дайте визначення поняттям «символічний інтеракціонізм» та «сигніфікація».
3. Поясніть суть механізму формування символів за допомогою принципу аналогії.
4. Поясніть суть механізму формування символів за допомогою принципу асоціації.
5. На які предметно-тематичні групи науковці поділяють символіку сучасної масової комунікації?
6. Як класифікують політичну символіку сучасної масової комунікації?
7. Розкрийте поняття «міф» у масовій комунікації та основні постулати Р. Барта стосовно сутності міфу.
8. Поняття про «міфотворчість» та «міфокритику».
9. Поняття про «стереотипи» та «архетипи» в творенні міфів масової комунікації.
10. Поняття про «контрміф» та «антиміф» в масовій комунікації.

Література

1. Павлюк Л. Знак, символ, міф у масовій комунікації. Львів: ПАІС, 2006. С. 3-56.
2. Павлюк Л. Риторика, ідеологія, псуазивна комунікація. Львів: ПАІС, 2007. С. 141-158.
3. Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communication.pdf
4. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2011. С. 234-259.

Тема 7.

Засоби масової комунікації: загальна класифікація.

Природні ЗМК.

План

1. Поняття засобу масової комунікації (ЗМК) в сучасних наукових дослідженнях.
2. Види класифікацій ЗМК. Загальна класифікація ЗМК.
3. Природні ЗМК (знаки та збори) та їх специфіка.
4. Підсумки.

Лабораторні завдання:

- 1) Підготувати та представити детальну схему класифікації ЗМК, використовуючи при цьому лише ілюстративні матеріали (малюнки, світлини, графічні зображення тощо).
- 2) На прикладі кількох відеосюжетів про різні традиції, обряди, виступи, мітинги, театральні дієства, театралізовані мітинги тощо, продемонструвати використання максимальної кількості природніх засобів комунікації.

Питання для самоконтролю:

1. Поясніть поняття «засіб комунікації», «засіб масової комунікації», «медіа».
2. Дайте визначення поняттю «класифікація». Яке значення має класифікація ЗМК в теорії масової комунікації.
3. На які класи, типи, види, підвиди поділяють ЗМК?
4. В чому специфіка природніх ЗМК?
5. Охарактеризуйте природній клас ЗМК, тип «Знаки», вид «Суб'єктні».
6. Охарактеризуйте природній клас ЗМК, тип «Знаки», вид «Речові».
7. Охарактеризуйте природній клас ЗМК, тип «Збори», вид «Статичні».
8. Охарактеризуйте природній клас ЗМК, тип «Збори», вид «Динамічні».
9. Визначте основні види та комунікативні функції виступів, як особливого підвиду ЗМК «Збори».

10. З'ясуйте, які з природніх ЗМК використовуються людьми без технічних засобів поширення повідомлень (в чистому вигляді), а які — за допомогою технічних приладів (гучномовців, мікрофонів тощо).

Література

1. Абрамович С., Чікарькова М. Мовленнєва комунікація: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. С. 384-412.
2. Кузнецова О. Засоби масової комунікації: Посібник. Львів: ПАІС, 2005. 200 с.
3. Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communication.pdf
4. Лалл Дж. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід. К.: вид «К.І.С.», 2002. 264 с.

Тема 8.

Засоби масової комунікації: технічні ЗМК.

План

1. Класифікація технічних засобів масової комунікації та їх специфіка.
2. Тип ЗМК «Книга»: зображувальні та текстові ЗМК.
3. Тип ЗМК «Фільм»: звукові та аудіовізуальні ЗМК.
4. Інтернет як засіб масової комунікації.
5. Підсумки

Лабораторні завдання:

- 1) Створити графічну схему поділу технічних ЗМК з використанням знань з історії розвитку кожного виду ЗМК (зі вказівкою на дати створення та постатей, причетних до цього).
- 2) На прикладі переглянутого документального фільму продемонструвати можливість використання одразу усіх технічних ЗМК. Пояснити суть комунікативного впливу кожного з них.

Питання для самоконтролю:

1. Як сьогодні науковці поділяють технічні ЗМК? В чому їх відмінність від природніх?
2. Які ЗМК відносять до технічних текстових ЗМК та як їх можна розкласти на підвиди?
3. Які ЗМК відносять до технічних зображувальних ЗМК та як їх можна розкласти на підвиди?
4. Класифікуйте технічні аудіовізуальні ЗМК.
5. Охарактеризуйте комунікативні особливості книг та друкованих ЗМІ як ЗМК (специфіку повідомлень цих засобів, процесу передачі, аудиторного сприйняття у порівнянні з іншими ЗМК).
6. Охарактеризуйте комунікативні особливості радіо як ЗМК (специфіку повідомлень цього засобу, процесу передачі, аудиторного сприйняття у порівнянні з іншими ЗМК).
7. Охарактеризуйте комунікативні особливості телебачення як ЗМК (специфіку повідомлень цього засобу, процесу передачі, аудиторного сприйняття у порівнянні з іншими ЗМК).
8. Охарактеризуйте загальні комунікативні особливості Інтернету як мультимедійного ЗМК (специфіку повідомлень цього засобу, процесу передачі, аудиторного сприйняття у порівнянні з іншими ЗМК).
9. Які форми комунікації сьогодні використовує Інтернет?
10. З'ясуйте можливість приналежності інформаційного агентства до засобів масової комунікації.

Література

1. Абрамович С., Чікарькова М. Мовленнєва комунікація: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. С. 384-412.
2. Кузнєцова О. Засоби масової комунікації: Посібник. Львів: ПАІС, 2005. 200 с.
3. Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communicati on.pdf
4. Лалл Дж. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід. К.: вид «К.І.С.», 2002. 264 с.

Тема 9.

Комунікативна особистість

План

1. Поняття про комунікативну особистість. Рівні пізнання комунікативної особистості та їх складові.
2. Назва комунікативної особистості та її комунікативні функції.
3. Модель комунікативної особистості та її основні параметри.
4. Типи комунікативних особистостей.
5. Підсумки.

Лабораторні завдання:

- 1) *На основі знань про рівні пізнання та основних параметрів комунікативної особистості скласти репрезентаційний текст про себе як комунікативну особистість.*
- 2) *На основі одного із відомих літературних творів чи кінофільмів, продемонструвати різні типи комунікативних особистостей. Обґрунтувати свої приклади.*

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняттям «особистість» та «комунікативна особистість».
2. Визначте та поясніть три рівні (комунікативні характеристики) комунікативної особистості.
3. Поняття про назву комунікативної особистості, її типології та функції.
4. Поняття про «комунікативну компетенцію» та «комунікативне середовище».
5. Які ролі одночасно може виконувати одна й та сама комунікативна особистість?
6. Назвіть та поясніть три основні параметри комунікативної особистості.
7. Відтворіть модель комунікативної особистості, згідно з дослідженнями В. Конецкої, Р. Дімблбі та Г. Бертона.
8. Які три характеристики комунікативної компетенції індивіда включає функціональний параметр комунікативної особистості?

9. На які типи поділяють комунікативних особистостей у зв'язку з психологічною класифікацією О. Гойхмана та Т. Надєїної?

10. На які типи поділяють комунікативних особистостей у зв'язку з мовною класифікацією Ю. Рождественського?

Література

1. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2011. С.43-55.
2. Лукашевич М., Шандор Ф. Соціологія масової комунікації: підручник. К.: Знання, 2015. С. 124-174.
3. Квіт С. Масові комунікації. Підручник. К.: Вид. «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 34-71.
4. Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communication.pdf
5. Почепцов Г. Медіа: теорія масових комунікацій: Навч. посіб. для студентів і аспірантів. К.: Альтерпрес, 2008. С.52-100.

Тема 10.

Комунікація в групі

План

1. Характеристика та класифікація комунікативних груп.
2. Цілі групової комунікації та розподіл ролей в комунікативній групі.
3. Основні стадії формування комунікації в групі.
4. Типи лідерів комунікативної групи.
5. Підсумки.

Лабораторні завдання:

1) Підготувати та представити проект на тему «Комунікація в моїй сімейній групі», дослідивши основні характеристики групи, ролі комунікантів, стадії формування, тип лідерства, специфіку процесу комунікації.

2) Підготувати та представити проект на тему «Комунікація в моїй формальній групі», дослідивши основні характеристики групи, ролі

комунікантів, стадії формування, тип лідерства, специфіку процесу комунікації.

3) Підготувати та представити проект на тему «Комунікація в моїй неформальній групі», дослідивши основні характеристики групи, ролі комунікантів, стадії формування, тип лідерства, специфіку процесу комунікації.

Питання для самоконтролю:

1. Які дві основні констатуючі ознаки комунікативної групи ви знаєте?
2. Назвіть основні ознаки сімейної комунікативної групи.
3. Назвіть основні ознаки формальної комунікативної групи.
4. Назвіть основні ознаки неформальної комунікативної групи.
5. Назвіть загальні характеристики комунікативної групи.
6. Які три основні фактори побудови внутрішньогрупової комунікації ви знаєте?
7. Які стадії формування комунікативної групи ви знаєте?
8. Які типи ролей розрізняють у внутрішньогруповій комунікації?
9. Назвіть типи лідерства у внутрішньогруповій комунікації.
10. Які норми успішної комунікації в групі ви знаєте?

Література

1. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2011. С. 43-55.
2. Різун В. В. Теорія масової комунікації: підруч.. К.: Видавничий центр «Просвіта», 2008. С. 16-101.
3. Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communication.pdf.
4. Почепцов Г. Медіа: теорія масових комунікацій: Навч. посіб. для студентів і аспірантів. К.: Альтерпрес, 2008. С.257-362.

Тема 11.

Комунікація в соціальному інституті (організації)

План

1. Особливості комунікації в соціальному інституті (організації).
2. Комунікативні ознаки організації.
3. Комунікативні ролі учасників організації.
4. Поняття про лідерство в соціальному інституті. Типи лідерів.
5. Комунікативні потоки всередині організації. Зовнішні комунікативні потоки.

Лабораторні завдання:

1) Створити графічний макет комунікативної структури університету (чи редакції ЗМІ, в якому працює студент), врахувавши при цьому всі внутрішні та зовнішні комунікативні потоки (вказати їх на макеті).

2) Провівши власне дослідження (опитування комунікантів, зібравши відповідну інформацію з інших джерел) до кожного із зазначених учасників комунікації даного інституту, підібрати відповідну комунікативну роль для підлеглих та тип лідера для керівників.

Питання для самоконтролю:

1. Які основні комунікативні ознаки соціального інституту (організації) ви знаєте?
2. Назвіть основні комунікативні ролі працівників організації згідно з класифікацією науковців Стенфордського університету.
3. Назвіть основні комунікативні ролі працівників організації у вирішенні спільних завдань згідно з класифікацією Р. Белбіна.
4. Які типи лідерів організації як комунікативної групи ви знаєте?
5. На які три типи поділяють комунікативні потоки всередині організації?
6. Що означають «деструктивні», «прямі», «додаткові» та «неформальні» комунікативні потоки всередині організації?

7. Що таке «ієрархічні» комунікативні потоки всередині організації?
8. Що таке «концентричні» комунікативні потоки всередині організації?
9. Що таке «фокусовані» комунікативні потоки всередині організації?
10. Охарактеризуйте зовнішні комунікативні потоки соціального інституту (організації). Якого типу вони бувають?

Література

1. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2011. С. 43-55.
2. Різун В. В. Теорія масової комунікації: підруч.. К.: Видавничий центр «Просвіта», 2008. С. 16-101.
3. Лалл Дж. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід. К.: Вид. «К.І.С.», 2002. С. 91-117.
4. Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communication.pdf
5. Почепцов Г. Медіа: теорія масових комунікацій: Навч. посіб. для студентів і аспірантів. К.: Альтерпрес, 2008. С.257-362.

Тема 12.

Особливості масової комунікації: ознаки, складові, комунікативні процеси

План

1. Основні ознаки масової комунікації та її функції в суспільстві.
2. Повідомлення масової комунікації: особливості формування та класифікація.
3. Специфіка аудиторії масової комунікації. Класифікації аудиторії МК.
4. Підсумки.

Лабораторні завдання:

- 1) Провести комунікативний аналіз 2-3 повідомлень, поширених різними ЗМІ. З'ясувати, як одна й та сама новина по-різному інтерпретується ними і які засоби комунікативного впливу застосовуються.

2) На прикладі аналізу (власного чи когось із дослідників) передвиборчої кампанії однієї політичної особи чи партії продемонструвати різні канали передачі повідомлень МК для різних категорій аудиторії.

Питання для самоконтролю:

1. Хто, коли і в якому контексті ввів в обіг поняття «масова комунікація»?
2. Дайте визначення терміну «масова комунікація».
3. Назвіть основні ознаки (особливості) масової комунікації.
4. Які функції масової комунікації розрізняють?
5. Хто є учасниками (комунікантами) в масовій комунікації?
6. Дайте визначення «повідомленню» масової комунікації.
7. Які характерні риси повідомлень МК ви знаєте?
8. На які види поділяються повідомлення МК згідно з суспільною класифікацією?
9. Як поділяє повідомлення МК дослідник Ю. Левада?
10. Як, згідно з різними класифікаціями, поділяють аудиторію МК?

Література

1. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2011. С. 43-55.
2. Різун В. В. Теорія масової комунікації: підруч.. К.: Видавничий центр «Просвіта», 2008. С. 16-101.
3. Лалл Дж. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід. К.: Вид. «К.І.С.», 2002. С. 91-117.
4. Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communication.pdf
5. Почепцов Г. Медіа: теорія масових комунікацій: Навч. посіб. для студентів і аспірантів. К.: Альтерпрес, 2008. С.257-362.

Тема 13.

Комунікативні технології: загальний аспект

План

1. Основні ознаки сучасних комунікативних технологій, етапи їх формування, типологія.
2. Пропаганда та реклама як комунікативні технології.
3. Паблік рилейшнз — комунікативна технологія ХХІ століття.
4. Поняття про перформанс як комунікативну технологію.
5. Психотерапія — медико-комунікативна технологія впливу на особистість.
6. Релігійні комунікативні технології в сучасному соціумі.
7. Підсумки.

Лабораторні завдання:

1) На основі перегляду документального фільму виробництва ВВС «Як мистецтво створило світ», серія 3 «Мистецтво переконання» проаналізувати, які історичні етапи пройшли комунікативні технології у своєму розвитку, в яких формах вони відобразилися в різні періоди розвитку людства, які різновиди комунікативних технологій представлені у даному фільмі.

2) Підготувати звіт про переглянутий фільм у письмовому чи друкованому вигляді, згідно з вимогами до аналізу, запропонованими викладачем.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняттю «комунікативні технології».
2. Які різновиди комунікативних технологій ви знаєте?
3. Назвіть загальні ознаки комунікативних технологій.
4. Дайте визначення поняттю «пропаганда». Назвіть основні ознаки тоталітарної пропаганди.
5. Дайте визначення рекламі як комунікативній технології сучасності.
6. Яка різниця між рекламою та паблік рілейшнз?
7. Які різновиди піару ви знаєте?
8. Дайте визначення перформансу як комунікативній технології. Назвіть його різновиди.
9. Які методи психотерапевтичної комунікації ви знаєте?
10. Назвіть основні ознаки релігійних комунікативних технологій впливу.

Література

1. Королько В., Некрасова О. Зв'язки з громадськістю. Наукові основи, методика, практика: Підр. для студентів вищих навчальних закладів / 3-є вид., доповн. і переробл. / В.Г. Королько, О.В. Некрасова. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. — 831с.
- 2 Чудовська Ірина. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с. URL: https://soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/newsfiles/chudovska_mass_communicati on.pdf
3. Горпинич О.В., Архипова А.О. Соціологія масових комунікацій та медіапланування: навчальний посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2018. 255 с. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1633_68263693.pdf.
4. Степанова Н. М. STOP-стереотипи: методи їх подолання в українському суспільстві / Н. М. Степанова. — Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2024. — 61 с. URL.: <https://www.aup.com.ua/book-review/stop-stereotipi-metodi-ikh-podolannya-v-ukr/>

Тема 14.

Міжнародна комунікація та її особливості

План

1. Поняття про міжнародні комунікації та різновиди міжнародної комунікативної діяльності.
2. Міжнародні комунікативні потоки та бар'єри.
3. Міжнародні переговори як засоби міжнародної комунікації.
4. Міжнародні конфлікти як бар'єри міжнародної комунікації.
5. Поняття про міжкультурну комунікацію та її особливості.
6. Підсумки.

Лабораторні завдання:

- 1) Підготувати та представити проект на тему «Переговірник як професія в міжнародному інформаційному просторі».
- 2) На основі вивчених даних про один із сучасних чи минулих міжнародних конфліктів продемонструвати застосування різних засобів міжнародної комунікації.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняттю «міжнародні комунікації».
2. Які загальні особливості міжнародних комунікацій ви знаєте?
3. Хто є учасниками (комунікантами) в міжнародних комунікативних процесах?
4. Які типи міжнародних комунікативних потоків ви знаєте?
5. Назвіть загальні бар'єри міжнародних комунікацій.
6. Назвіть загальну типологію міжнародних переговорів.
7. Що таке міжнародний конфлікт?
8. Назвіть причини, джерела, предмет суперечностей та суб'єктів міжнародних конфліктів.
9. Які типи міжнародних конфліктів ви знаєте?
10. Назвіть основні бар'єри міжкультурної комунікації.

Література

1. Королько В., Некрасова О. Зв'язки з громадськістю. Наукові основи, методика, практика: Підр. для студентів вищих навчальних закладів / 3-є вид., доповн. і переробл. / В.Г. Королько, О.В. Некрасова. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. — С. 540-632.
2. Лалл Дж. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід / Джеймс Лалл. — К. : К.І.С., 2002. — 264 с.
3. Бежнар Г.П. Теорія масової культури: курс лекцій: навчальний посібник [електронне видання]. Київ, 2020. 49 с.

Тема 15.

Кризові комунікації

План

1. Загальна характеристика кризових комунікацій: поняття, причини зародження та фактори ризику.
2. Типологія криз.
3. Типові моделі поведінки комуніканта в кризових комунікаціях.
4. Стратегії та управління процесом комунікації в умовах кризи.
5. Підсумки.

Лабораторні завдання:

1) Підготувати та оприлюднити проект на тему «Чутки як причина кризових комунікацій».

2) На основі розгорнутої типології криз, дібрати до кожного типу, виду та підвиду приклади, використовуючи повідомлення ЗМІ, інформацію історичного характеру тощо. Представити власне дослідження.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте поняття про кризові комунікації в суспільстві: соціальні конфлікти, техногенні та природні кризи.

2. Які основні чинники комунікації сприяють розгортанню криз великого масштабу?

3. Які позитивні функції несуть конфлікти, що виникають у процесі комунікації?

4. Які конфліктогенні фактори зародження криз, джерела кризових комунікацій ви знаєте?

5. Назвіть загальну типологію криз.

6. Розкрийте поняття «несподівані», «назріваючі», «повзучі» кризи.

7. Які основні моделі поведінки комуніканта в кризовій ситуації ви знаєте?

8. Назвіть 5 стратегій конфліктної поведінки комуніканта в кризовій комунікації.

9. Назвіть основні кроки стримання та подолання кризової комунікації.

10. Назвіть загальні помилки та фактори успіху в подоланні кризових комунікацій.

Література

1. Почапська О. І. (Не)безпека в цифровому світі. Навчальний посібник / Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2024. 59 с. URL.: <https://www.aup.com.ua/book-review/nebezpeka-v-cifrovomu-sviti-navchal/>.

2. Королько В., Некрасова О. Зв'язки з громадськістю. Наукові основи, методика, практика: Підр. для студентів вищих навчальних закладів / 3-є вид., доповн. і переробл. / В.Г. Королько, О.В. Некрасова. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. — С. 540-632.

3. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми: Сумський державний університет, 2011. С. 55-82.

4. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Жадька. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 356 с. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/25593/Shevchuk%20264271.pdf?sequence=1>

Завдання для самостійного опрацювання

1. Тема “Поняття про комунікативне середовище та типи комунікацій в ньому”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
2. Тема “Еволюція засобів спілкування та наукових теорій масової комунікації”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
3. Тема “Медіакомунікація в суспільстві”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
4. Тема “Класичні, соціологічні, психологічні теорії масової комунікації”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
5. Тема “Знаково-символічний та міфологічний аспект повідомлень в процесі масової комунікації”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
6. Тема “Нові медіа та їх комунікативні функції”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
7. Тема “Поняття про персвазивну комунікацію”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
8. Тема “Види комунікативних бар’єрів”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
9. Тема “Поняття про менеджмент як інструмент управління комунікацією”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.

10. Тема “Еволюція та сутність пропаганди як комунікативної технології впливу на масову аудиторію”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
11. Тема “Медико-психологічні комунікативні технології впливу на аудиторію”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
12. Тема “Релігійні комунікативні технології: загальний аспект”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
13. Тема “Міжкультурна комунікація та її особливості”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
14. Тема “Інформаційна війна як комунікативна технологія впливу на маси та протидія їй в сучасних суспільствах”. Опрацювати тему, створити доповідь з презентацією чи підготувати відеоповідомлення.
15. Неформальна освіта на онлайн-платформах: пропонується пройти онлайн курс «Кризові комунікації» (URL<https://euprostit.org.ua/courses/149183>) на ресурсі «Європейський простір» (або інший курс, що стосується тематики дисципліни)

Додатки

Додаток 1

Теми наукове есе

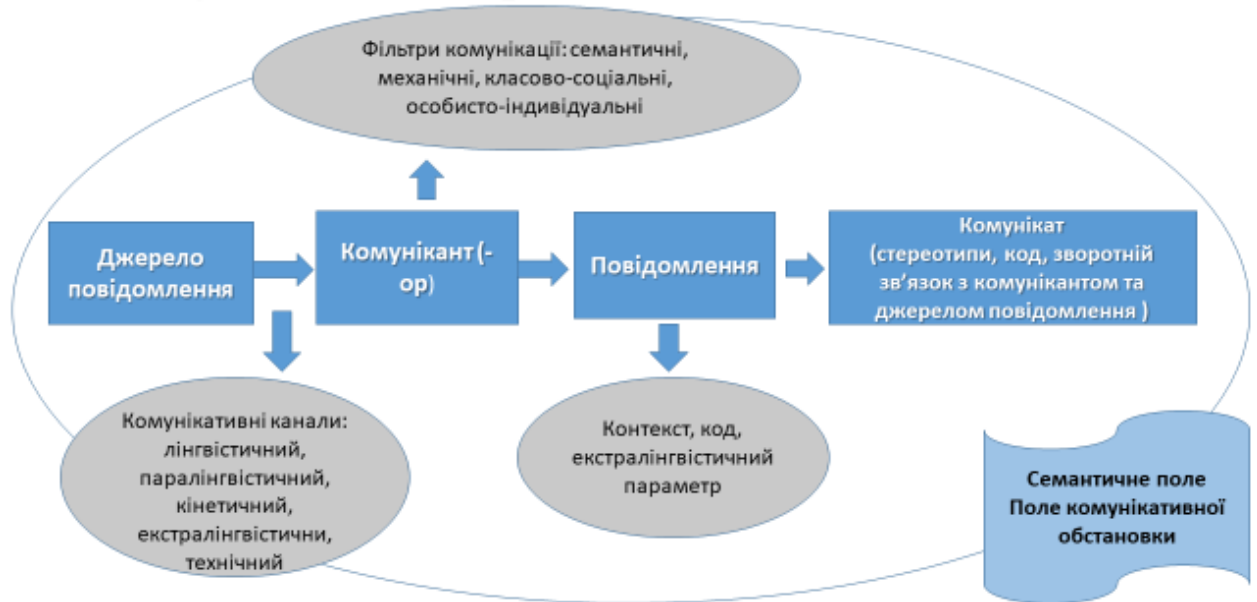
1. Чи правда, що комунікація сьогодні керує світом і кожною людиною зокрема?
2. Я погоджуюся з М. Маклюєном у тому, що....
3. Як розвивалася масова комунікація і якою вона є сьогодні?
4. Яка з моделей масової комунікації мені імпонує найбільше і чому?
5. Теорія дифузії Е. Роджерса важлива для комунікативних теорій, адже...
6. Лексикоди У. Еко важливі для розуміння комунікації.
7. Теорія вахтера комунікації нагадала мені про...
8. Які знаки чи символи відіграли важливу роль у моєму житті?
9. Як стати успішною комунікативною особистістю?
10. Комунікація в моїй сім'ї.
11. Комунікативні потоки в моєму університеті.
12. Засоби ворожої пропаганди, які я спостерігав/ла востаннє.
13. Улюблені перформанси в моєму житті.
14. Символи в сучасній українській рекламі.
15. Сучасні політичні міфи в Україні.
16. Міфи як частина російської пропаганди.
17. Історичні міфи як засіб боротьби з ворогом.
18. Що потрібно комуніканту, щоб погасити конфлікт з іншим комунікантом?
19. Що мені відомо про бар'єри міжнародної комунікації в сучасному світі?
20. Символічна міжкультурна комунікація: досвід в моєму житті.
21. Чутки – причина кризових чи успішних комунікацій?
22. Секрет комунікації відомих людей в історії, які успішно керували масами.

23. Які нові медіа очікують на людину в майбутньому?

24. Яке майбутнє очікує на масову комунікацію? Що про це думаєте ви і відомі дослідники?

Додаток 2

Комунікативний процес (поток) та його складові

Література до курсу

1. [Б.а.] Опитування громадської думки. Посібник для журналістів і політиків. К.: ПП Дяченко В.І., 2005. 88 с.
2. Public Relation для громадських (недержавних) організацій. Практичні поради на щодень / укл. Андрій Куліш. К.: Самвидав, 2001. 80 с.
3. Абрамович С., Чікарькова М. Мовленнєва комунікація: Підручник / С.Д. Абрамович, М.Ю. Чікарькова. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 472 с.
4. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Підручник / Ф.С. Бацевич. К.: ВЦ «Академія», 2004. 342 с.
5. Бойко О. Політичне маніпулювання: навч. посіб. / О.Д. Бойко. К.: Академвидав, 2010. 432 с. (Серія «Альма-матер»).
6. Деніс Мак-Квейл. Теорія масової комунікації. Львів: Літопис, 2010. 538с.
7. Дуцик Д. Політична журналістика / Діана Дуцик. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. 138 с.
8. Зернецька О.В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини. К.: Освіта, 1999. 351 с.
9. Квіт С. Масові комунікації. Підручник / Сергій Квіт. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. 203 с.
10. Королько В., Некрасова О. Зв'язки з громадськістю. Наукові основи, методика, практика: Підр. для студентів вищих навчальних закладів / 3-є вид., доповн. і переробл. / В.Г. Королько, О.В. Некрасова. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 831с.
11. Кузнецова О. Засоби масової комунікації: Посібник. Львів: ПАІС, 2005. 200 с.
12. Лалл Дж. Мас-медіа, комунікація, культура. Глобальний підхід. К.: К.І.С., 2002. 264 с.

- 13.Мак-Комбс М. Встановлення пріоритетів: мас-медії та громадська думка / Пер. з англ. К., 2007. 256 с.
- 14.Павлюк Л. Риторика, ідеологія, персуазивна комунікація. Львів: ПАІС, 2007. 168 с.
- 15.Павлюк Л.Знак, символ, міф у масовій комунікації. Львів: ПАІС, 2006. 120 с.
- 16.Почепцов Г. Медіа: теорія масових комунікацій: Навч. посіб. для студентів і аспірантів. К.: Альтерпрес, 2008. 403с.
- 17.Почепцов Г. Теорія комунікації. К.: Вид. центр «Київський університет», 1999. 308 с.
- 18.Різун В. Загальна характеристика масово інформаційної діяльності (лекція перша) / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2000. 25с.
- 19.Різун В. Природа й структура комунікативного процесу (лекція друга) / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2000. 28 с.
- 20.Різун В. Теорія масової комунікації: Підручник для студентів галузі 0303 «журналістика та інформація». К.: ВЦ «Просвіта», 2008. 259 с.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Тема 1. Комунікація в сучасному інформаційному просторі: суть та структура комунікативного потоку.....	4
Тема 2. Сучасні теорії походження комунікації та розвиток теорії комунікації.....	5
Тема 3. Масова комунікація як наука та суміжні науки.....	7
Тема 4. Моделі комунікації та їх значення в теорії комунікації.....	8
Тема 5. Семіотика як складова масової комунікації: теорія знаків.....	10
Тема 6. Семіотика як складова масової комунікації. Символи та міфи.....	11
Тема 7. Засоби масової комунікації: загальна класифікація. Природні ЗМК.....	13
Тема 8. Засоби масової комунікації: технічні ЗМК.....	14
Тема 9. Комунікативна особистість.....	16
Тема 10. Комунікація в групі.....	17
Тема 11. Комунікація в соціальному інституті (організації).....	18
Тема 12. Особливості масової комунікації: ознаки, складові, комунікативні процеси.....	20
Тема 13. Комунікативні технології: загальний аспект.....	21
Тема 14. Міжнародна комунікація та її особливості.....	23
Тема 15. Кризові комунікації.....	24
Завдання для самостійного опрацювання.....	26
Додатки.....	28
Література до курсу.....	31

УДК 007(076)
ББК Ч60я7
Б 26

Навчально-методичне видання

Укладачі:

Барчан Олеся Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри
журналістики ДВНЗ «УжНУ»,

Толочко Наталія Валеріївна, кандидат наук із соціальних комунікацій,
викладач кафедри
журналістики ДВНЗ «УжНУ»

Основи масової комунікації

навчально-методичний посібник
для студентів спеціальності 061 «Журналістика»

Основи масової комунікації: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 061 «Журналістика» / Уклад. Барчан О.В., Толочко Н.В. Ужгород, 2024. 34 с.